

AGROÖKOLÓGIAI HELYZETELEMZÉS Románia 2020

Ezen kiadvány létrehozását az Európai Unió **ERASMUS + 2019-1-HU01-KA202-060895**-ös számú támogatási programja finanszírozta. A kiadvány tartalma a szerzők álláspontját tükrözi, sem az Európai Bizottság, sem a TEMPUS Közalapítvány nem tehető felelőssé ezen információk bármilyen felhasználásáért.

Az Európai Unió
Erasmus+ programjának
társfinanszírozásával

A kiadvány a „trAEce – Agroökológiai szakképzés gazdálkodóknak” című projekt keretében készült és került kiadásra.

Projektvezető: Ujj Apolka

Partnerek: Diverzitás Alapítvány – Magyarország
GRAND FARM – Ausztria
Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ,
Agrárgazdasági Kutatóintézet (NAIK-AKI) – Magyarország
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (USB) –
Cseh Köztársaság
Agri-Cultura-Natura Transylvaniae (ACNT) – Románia
Grupo de Acção e Intervenção Ambiental (GAIA) – Portugália

Szerkesztők: Ujj Apolka
Logan Strenchock
Bálint Csaba

Szerzők: Mogyorós László
Farkas Tibor
Rodics Gergely

Lektorok: Éliás Boglárka Anna
Kis Máté

Borító: Csibi Júlia

Kiadó: NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézet
1093 Budapest, Zsil utca 3–5.
<https://www.aki.gov.hu>

ISBN 978-963-491-610-9

TARTALOMJEGYZÉK

AZ ORSZÁGOS AGROÖKOLÓGIAI HELYZETELEMZÉS CÉLJA	4
A TRAECE PROJEKT PARTNERSÉGÉNEK SZEREPE AZ AGROÖKOLÓGIA GYAKORLATÁNAK ELŐMOZDÍTÁSÁBAN	6
NEMZETKÖZI TÖREKVÉSEK ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ AGROÖKOLÓGIÁVAL KAPCSOLATOS POLITIKÁJA, JOGALKOTÁSA	8
1. AGROÖKOLÓGIA ROMÁNIÁBAN	12
2. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS	14
3. AZ AGROÖKOLÓGIA KIEMELKEDŐ CÉLTERÜLETEI: AZ ERDÉLYI FÉLSZÁRAZ GYEPEK	17
4. INTÉZMÉNYI KÖRNYEZET	19
4.1. Minisztériumok	20
4.2. Nemzetközi egyezmények, ENSZ	21
4.3. Szaktanácsadás	21
4.4. Kutatóintézetek	22
4.5. Oktatás	23
5. AZ ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁS (BIOGAZDÁLKODÁS)	25
6. CIVIL SZERVEZETEK, CIVIL HÁLÓZATOK	29
FELHASZNÁLT IRODALOM	32
NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK	33

AZ ORSZÁGOS AGROÖKOLÓGIAI HELYZETELEMZÉS CÉLJA

A fenntartható fejlődés fogalmának meghatározása, mint az élővilág antropogén hatásainak lereagálása, tág határok között mozog. Nemzetközi egyezmények, tanulmányok, szakirodalmak és maga a gazdálkodási gyakorlat is különféle megközelítésekben és eltérő mélységekben értelmezik a fenntarthatóságot. A fogalom komplex, hiszen a környezeti és gazdasági dimenzióon kívül a szociális fenntarthatóság is előtérbe került. Az eltérő megfogalmazások közös nevezőjével azonban mindenki egyetért, miszerint a fenntarthatóság „a világ megóvásának stratégiája, ami megköveteli a természeti erőforrások olyan felhasználását, mely úgy képes kielégíteni a jelenlegi generáció szükségleteit, hogy azzal nem csökkenti a jövő nemzedék esélyeit” (World Commission on Environment and Development, 1987). A mezőgazdaság éghajlatváltozáshoz történő jelentős hozzájárulását, valamint az antropogén hatások bolygóra gyakorolt hatását számos dokumentumban rögzítették az elmúlt évtizedekben, éppúgy, mint a fenntartható mezőgazdaságban rejlő lehetőségeket a szén megőrzése és az egészséges ökoszisztémák támogatása révén.

Az agroökológia, mint a fenntartható mezőgazdaság egyik jó példája, összekapcsolja a tudományos megközelítést és a tapasztalaton alapuló ismereteket a mezőgazdasági gyakorlatokkal és társadalmi mozgalommal, együttesen alkotva a mezőgazdaság kívánatos átalakulásának keret- és egyben eszközrendszerét is. A mezőgazdaságban a fenntartható fejlődés gyakorlati megvalósításának stratégiája támogatja a természetes ökológiai folyamatok fokozását, valamint az értékláncok átalakítását.

Az agroökológia mint gazdálkodási irányzat a helyes gazdálkodási gyakorlatok gyűjtőfogalmaként is értelmezhető, amely felismeri a mezőgazdaság ökoszisztémákra és társadalomra gyakorolt hatásait. Az agroökológia jelenleg nem rendelkezik speciális tanúsítási rendszerrel, nem lehet kijelenteni egyértelműen, hogy mely gazdálkodási gyakorlat felel meg az agroökológia irányelveinek, de részelemei beazonosíthatók, úgymint vetésforgó, zöldtrágyanövények használata, okszerű talajművelés, rövid értékesítési lánc, erőforrás-

hatékony körkörös gazdaság működtetése, kemikáliák alkalmazásának visszaszorítása stb.

A trAEce projekt keretén belül az alábbi meghatározást alakítottuk ki, figyelembe véve a témában releváns hazai és nemzetközi szakirodalmakat, valamint a partnerországok földrajzi sajátosságait és a partnerszervezetek intézményi sokszínűségét.

Az agroökológia elősegíti az ökológiai összefüggések érvényesülését teljes értékláncok mentén, a termelőtől a fogyasztóig. Továbbá ösztönzően hat a talajegészség megőrzésére, a tápanyagok körforgására, az energiahatékonyagra és a biodiverzitás megőrzésére. Az agroökológia egyszerre gyakorlat, tudományos irányzat és társadalmi mozgalom, amely a helyi közösségek megerősítése érdekében társadalmi változásokra törekszik a méltányosságot és az étel-miszer-önrendelkezést szem előtt tartva.

Az öt európai országban (Magyarország, Csehország, Portugália, Ausztria és Románia-Erdély) végzett vizsgálatnak az volt a célja, hogy megértsük az agroökológia alkalmazásának eltérő, sokszínű helyzetét. Felmértük, hogy a nemzetközi, illetve nemzeti szakpolitikában és akár támogatási rendszerben is beazonosítható, számos civil kezdeményezés és kutatóintézet által is támogatott agroökológia hogyan valósul meg a hétköznapiakban a gazdálkodás során. Informálódunk, hogy a gazdálkodók elegendő támogatást kapnak-e képzés, tájékoztatás és tanácsadás formájában a nemzetközi egyezmények és irányelvek fenntarthatóságot támogató célkitűzéseinek értelmezéséhez és gyakorlatban történő alkalmazásához.

Célunk továbbá az agroökológia széles körű elfogadását és elterjedését akadályozó hiányosságok feltárása, ami lehetőséget teremt a szakpolitikai döntéshozók számára az agroökológia gyakorlatban történő megvalósulásának célirányos támogatására, megfelelően az EU-s és a nemzeti környezetvédelmi, gazdasági, mezőgazdasági és vidékfejlesztési politikának.

A TRAECE PROJEKT PARTNERSÉGÉNEK SZEREPE AZ AGROÖKOLÓGIA GYAKORLATÁNAK ELŐMOZDÍTÁSÁBAN

A projekt megvalósításában öt európai ország (Magyarország, Románia, Ausztria, Csehország és Portugália) hat intézményének szakértői dolgoznak együtt és osztják meg egymással tapasztalataikat az agroökológia gyakorlati megközelítésének döntéshozói szinten történő előmozdítása érdekében. Az együttműködés további célja olyan agroökológiai szakképzés kidolgozása, amely szaktudást és gyakorlati ismereteket közvetít, és amelynek segítségével a gazdálkodó a termeléstől az értékesítésig képes megtervezni vagy átalakítani már működő gazdaságát, figyelembe véve az agroökológiai alapelveket. Ennek megfelelően a projektpartnerek olyan országspecifikus helyzetelemzést készítettek, amely átfogó képet ad a mezőgazdasági termelők agroökológiai tevékenységekkel kapcsolatos ismereteiről és véleményéről, valamint azonosítja a kapcsolódó politikai diskurzusokat, szabályozásokat, szereplőket, gyakorlatokat, hálózatokat stb. A helyzetelemzés összegyűjti az agroökológiához kapcsolódó különböző szintű és idő-

tartamú képzéseket, valamint tanulási lehetőségeket is. Az eredményekre támaszkodva kidolgozzuk a gazdálkodók és képzők számára az agroökológiai szakképzés tantervét, amelyhez tananyagok – felhasználói kézikönyv és rövid filmek – is készülnek, amelyeket próbaképzések keretében a gazdálkodók és oktatók is letesztelhetnek. A projekt eredményeként az agroökológiai gyakorlatokkal kapcsolatos ismeretek hatékonyabb terjesztése érdekében oktatási módszertani útmutató is készül a képzők és oktatók számára.

Álláspontunk szerint az EU irányelveit le lehet fordítani a gazdaságok szintjén alkalmazott gyakorlatokra, amennyiben a finanszírozási és támogatási lehetőségek nem önmagukban működnek, hanem kiegészülnek szemléletet formáló képzéslehetőséggel. A jól bevált gyakorlati megoldások bemutatására épülő gyakorlatorientált szakmai képzések ezért hatékony módjai lehetnek a gazdálkodók ismereteinek bővítésére.

**NEMZETKÖZI TÖREKVÉSEK
ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ
AGROÖKOLÓGIÁVAL
KAPCSOLATOS POLITIKÁJA,
JOGALKOTÁSA**

Az agroökológia gyakorlatban való megvalósítását az európai uniós agrártámogatások és egyes nemzeti szakpolitikák (nemzeti támogatási rendszer, nemzeti pályázati felhívások, helyi támogatások stb.) biztosítják/teszik lehetővé. (Fontos kiemelni, hogy az agroökológia nem keverendő össze az agrár-környezetgazdálkodási intézkedésekkel.)

Az agroökológia nemzetközi, regionális vagy országosan elfogadott meghatározásának hiánya miatt nem létezik még átfogó konkrét európai uniós agroökológiai politika vagy szabályozás, ugyanakkor több kezdeményezés is elindult a közelmúltban, amelyek az érdeklődés homlokterébe emelik az agroökológia fogalmi körét, és kezdeményezik a szakpolitikai párbeszédet.

Az Európai Bizottság által működtetett Globális Élelmezés- és Táplálkozásbiztonsági Tudásközpont (KC-FNS) összefoglaló jelentésében a következő, szakpolitikát orientáló fő megállapításokat teszi az agroökológia kapcsán, szem előtt tartva az ENSZ és más nemzetközi szervezetek képviselőit tömörítő Élelmezés- és Táplálkozásbiztonsági Magas Szintű Szakértői Panel (HLPE) agroökológiára vonatkozó definícióját, valamint a fenntartható élelmezési rendszerek alapelveit (KC-FNS, 2019):

- Az agroökológia egyszerre tudomány, gyakorlatok összessége és társadalmi mozgalom.
- Célja a természeti erőforrások megóvása, az ökoszisztéma-szolgáltatások kínálatának szabályozása és a biodiverzitás megőrzése.
- A talajok szervesanyag-tartalmának növelésével és az agrárerdészet előmozdításával hozzájárul az éghajlatváltozással szembeni ellenálló képesség fokozásához.
- Elősegíti a termelés diverzifikációját.
- Pozitívan befolyásolhatja a vidéki népesség élelmiszer-fogyasztási szokásait.
- Hozzájárulhat a globális élelmezésbiztonság javulásához a méltányos és fenntartható élelmezési rendszerek kialakításával.

Az Európai Unió már elfogadott számos környezetvédelmi és fenntartható mezőgazdasági direktívát, és bár ezek kötelezően alkalmazandók a tagállamokban, csak a célkitűzéseket rögzítik. Végrehajtásuk hosszú időt vehet igénybe és országoként különböző eszközökkel valósul meg gazdálkodói szinten.

A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos uniós szemlélet illeszkedik a 2014–2020 közötti időszakra vonatkozó, magas szintű politikai döntéshozók által meghatározott 17 fenntartható fejlődési célhoz (FFC), amelyek közül számos releváns az agroökológia tekintetében, mint például az FFC2 (éhezés megszüntetése), az FFC3 (egészség és jólét), az FFC12 (felelős fogyasztás és termelés) és az FFC15 (szárazföldi ökoszisztémák védelme). A 2030-as fenntartható fejlődés keretrendszerét előkészítő jelentés a kormányok és más érdekelt felek intézkedéseit, eredményeit vizsgálva összefoglalja a fenntartható fejlődési célok megvalósulása felé tett előrehaladást. A jelentés rávilágít arra, hogy az elmúlt négy évben a fejlődés megtorpant vagy nem zajlott elég gyors ütemben ahhoz, hogy érdemben hozzájáruljon a globális problémák megoldásához (*United Nations Economic and Social Council*, 2019). A kihívások által leginkább érintett országok továbbra is rendkívül kitettek az éghajlatváltozás hatásainak, melyek kezelésében az eddigi törekvések nem bizonyultak elég hatékonynak. A jelentés szerint sok még a tennivaló az európai uniós országokban is.

Az Európai Unió környezetpolitikája szempontjából meghatározó szerepet játszik a 2009-ben hatályba lépő Lisszaboni Szerződés: emlékeztet a környezetvédelmi intézkedésekre az elsődleges uniós jog mindhárom alapvető dokumentumában, vagyis az Európai Unióról szóló szerződésben, az Európai Unió működéséről szóló szerződésben és az Európai Unió Alapjogi Chartájában. Utóbbi 37. cikke a környezetvédelem prioritásainak meghatározásáról és a környezet minőségének javításáról szól, amelyet be kell építeni az EU politikájába és biztosítani kell a végrehajtását, szem előtt tartva a fenntartható fejlődés elveit.

A hetedik környezetvédelmi cselekvési program az európai környezetvédelmi politika alapvető útmutatója 2020-ig. A program három fő cselekvési területet és ezekhez kapcsolódó célkitűzéseket határoz meg: az Európai Unió természeti tőkéjének védelme, megőrzése és fokozása; valamint az unió erőforrás-hatékony, zöld és versenyképes, alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdasággá történő átalakítása; valamint az európai uniós polgárok jólétének és egészségének megóvása a környezetterhelő veszélyek kockázatának lecsökkenté-

sével. A program hosszú távra a következő iránymutatást fogalmazza meg: *„2050-ben jólétben, bolygónk ökológiai korlátait tiszteletben tartva élünk. Jólétünk és egészséges környezetünk egy olyan innovatív és körkörös gazdaságból származik, amelyben semmi nem megy veszendőbe, és amelyben a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás fenntartható módon folyik, a biodiverzitást pedig társadalmunk ellenálló képességét fokozva védjük, értékeljük és helyreállítjuk. Karbonszegény növekedésünk már régóta független erőforrás-felhasználásunktól, és megszabja a biztonságos és fenntartható globális társadalom ütemét.”* Miközben az akcióprogram ambiciózus célokat fogalmaz meg, addig a gazdálkodás szintjén történő intézkedések és változtatások támogatása nem elég következetes és rugalmas ahhoz, hogy ez ösztönzőleg hasson a mezőgazdasági rendszerek átalakítására.

A jelenlegi EU-s szakpolitika a környezeti szempontból fenntartható gazdálkodás támogatásával járul hozzá az agroökológia gyakorlatban történő megvalósulásához, amelyet a Közös Agrárpolitika (KAP) szabályoz. A KAP támogatási rendszere formálta az elmúlt négy évtizedben az EU mezőgazdaságát (CFS, 2019). A legutóbbi KAP-reform során megfogalmazott célkitűzések (az életképes élelmiszer-előállítás; a fenntartható erőforrás-gazdálkodás; az éghajlatváltozás elleni küzdelem, ezen belül az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése, a biodiverzitás, a talaj és a víz védelme; a vidéki térségek gazdaságának életben tartása az agrár-élelmiszeriparban és kapcsolódó ágazatokban történő munkahelyteremtéssel, valamint a kiegyensúlyozott területi fejlődés támogatása) összefüggésbe hozhatók az agroökológia alapelveivel.

A KAP-on belül egyes intézkedések megkövetelnek bizonyos környezetvédelmi eljárásokat, melyek alkalmazását a mezőgazdasági termelőknek nyújtott kifizetések is ösztönözznek. A kölcsönös megfeleltetési rendszerben a területalapú támogatások kifizetését alapvető környezetvédelmi elvárások teljesítéséhez köti. Az említett intézkedéseket gyakran illetik azzal a kritikával, hogy nem érték el a kívánt hatást (Mizik, 2019), illetve hogy hatásuk mérhetősége igencsak korlátozott (Alons, 2017).

A 2021–2027-es időszak agrárpolitikájában a kölcsönös megfeleltetés általános, támogatástól független (JFGK) és KAP-on belüli, támogatáshoz kötött (HMKÁ) követelményeit, illetve a gyakran bonyolultnak és merevnek titulált zöldítést várhatóan felváltja egy új, rugalmasabb, kibővített elvárásrendszer („*conditionality*”). A tervezett új rendszer célja az egyszerűsítés („*simplification*”), mégpedig a keresztmefeleltetés és a zöldítés előnyeinak megtartásával, hátrányaik kiküszöbölésével, nagyobb mozgástérrel a tagállamok és régiók számára a támogathatóság kritériumainak kialakításában (EC, 2019).

Gyakran éri az az általános kritika a közvetlen kifizetések rendszerét, hogy a támogatások egyenlőtlenül oszlanak el az egyes üzemméretek között a kisméretű gazdaságok rovására. Habár a bizonyos ökonómiai üzemméretet (és támogatási szintet) elérő gazdaságok szubvencióit csökkentő degresszió, illetve a támogatást maximalizáló „*capping*” hatására a területnagyság növekedésével párhuzamosan kimutatható a támogatás egy hektárra vetített mértékének csökkenése (EC, 2018), azonban a legtöbb tagállam csak a kötelező elvonást alkalmazta, nem élt a támogatási plafon lehetőségével (Matthews, 2018), és a gyakorlatban a nagygazdaságok üzeimik kisebb egységekre bontásával („*szétírásával*”) elkerülték az elvonást (Mizik, 2019). Mindez kevés vidékfejlesztésbe – és így a fenntarthatóságot szolgáló innovációkba – átcsoportosítható forrást eredményezett a 2014–2020-as időszakban. Kiemelkedően fontosnak tartjuk, hogy a 2020 utáni agrárpolitika támogatásmaksimalizálást szolgáló intézkedései ne a „*támogatás optimalizáló*” magatartást ösztönözzék, hanem tegyék lehetővé az érdemi nagyságú modulációt az értéknövelés, a vidéki foglalkoztatás, illetve a gazdálkodás ökológiai fenntarthatóságát és erőforrás-hatékonyságát szolgáló fejlesztések érdekében, a kis- és nagyméretű gazdaságokban egyaránt.

Mint arra már korábban utalást tettünk, a KAP II. pillérét alkotó vidékfejlesztési programokból származó (pl. agrár-környezetgazdálkodási) támogatások is azon pénzügyi ösztönzők körét gyarapítják, amelyek a környezetvédelemhez hozzájáruló és közjavakat előállító gazdálkodók felmerült többletköltségeit vagy elmaradt jövedelmét kompenzálják. Míg a kör-

nyezetkímélő gazdálkodásért járó közvetlen kifizetések az egyik eszköze a fenntarthatóbb gazdálkodásra való áttérés ösztönzésének, figyelembe kell venni, hogy a mezőgazdasági termelés csak egy szakaszát jelenti a komplex, globalizált élelmezési rendszernek. Ez utóbbi átalakításához jól átgondolt stratégiára és több, az átmenetet támogató ösztönzési megoldásra van szükség a jó gyakorlatok széles körű bevezetése érdekében. A lehetőség erre a KAP II. pillérének intézkedései alapján adott volna, azonban uniós összehasonlításban kitűnik, hogy míg Magyarország a 2014–2020-as vidékfejlesztési prioritások közül a 4. prioritásra (*„Az erőforrás-hatékonyság előmozdítása és az áttérés támogatása az alacsony szén-dioxid-kibocsátású, valamint az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó gazdaságra a mezőgazdasági, élelmiszeripari és erdészeti ágazatokban”*) az EMVA forrásainak csupán 28,8%-át allokalta, addig ez az arány a többi tagállamban jellemzően 30-70% között mozgott.

A fenntartható élelmezési rendszerekkel foglalkozó nemzetközi szakértői testület *„Út az Európai Unió közös élelmiszerpolitikája felé – a fenntartható európai élelmiszerrendszerek felépítéséhez szükséges politikai reform és átalakítási stratégia”* című jelentésében bírálta a KAP támogatási rendszerét, hangsúlyozva annak kedvezőtlen társadalmi és környezeti hatásait. Egységes, belátható időn belül megvalósítható elképzelést vázol fel az európai élelmiszerrendszerek reformjáról az ún. *„közös élelmiszerpolitika”* (*Common Food Policy*) keretein belül: az élelmiszer-előállítás, feldolgozás, értékesítés és fogyasztás integrációját. A koncepció az agroökológiát az innovációk egyik első számú forrásának, egyben

a hosszú távú ellenálló képesség (*resilience*) fő biztosítékának tekinti a diverzifikáció és az élelmiszerlánc mentén történő értéknövelés mellett. Javasolja a II. pillér legalább 50%-os arányát az agrárbüdzsén belül, valamint az ún. *„agroökológiai prémium”* bevezetését, amely az I. pilléres kölcsönös megfeleltetés kibővített elvárásrendszerén (*conditionality*) túlmutató további agroökológiai gyakorlatok alkalmazását jutalmazná (DeSchutter *et al.*, 2019).

Az elmúlt évtizedekben az Európai Unió környezetvédelmet és fenntarthatóságot támogató jogszabályok bevezetését szorgalmazta. Ezenkívül számos EU által finanszírozott nemzeti és nemzeti projekt gyűjtött össze és/vagy dolgozott ki környezettudatos gazdálkodási gyakorlatokat. Mindezek ellenére továbbra is jelentősek a közösség előtt álló környezeti (és az ezzel együtt járó társadalmi és gazdasági) kihívások, emellett a tapasztalatok is azt támasztják alá, hogy a mezőgazdasági és a fenntartható fejlődési stratégiákat a 2020 utáni időszakban a jelentőségüknek megfelelően, a jelenleg érvényes megközelítéseket felülvizsgálva szükséges kidolgozni. Biztató fejleményként értékelhető, hogy a 2021–2027-es Közös Agrárpolitika kilenc specifikus célkitűzéséből három (éghajlatváltozással kapcsolatos intézkedések, környezetvédelem, a tájak és a biológiai sokféleség megőrzése) kimondottan a környezeti fenntarthatósággal foglalkozik. Az ágazati politika kereteit túllépve, az új programozási időszakra vonatkozó többéves pénzügyi keret tervezésében is központi szerep jut a klímavédelemnek és a fenntartható növekedésnek. Hasonlóan bizakodásra ad okot az európai zöld megállapodás (*green deal*), amely 2050-ig a kontinens klímasemlegességét tűzte ki célul.

AGROÖKOLÓGIA ROMÁNIÁBAN

A tanulmányban igyekszünk betekintést nyújtani az agroökológia romániai történetébe és jelenlegi helyzetébe. Mivel az agroökológia mostanra egy meglehetősen holisztikus megközelítésű fogalomként vált – ide tartoznak a mezőgazdálkodás, az oktatásügy, a természetvédelem, a társadalomtudományok bizonyos területei –, tanulmányunk nem terjed ki mélységeiben ezekre a területekre. Célunk inkább általános áttekintést nyújtani a témát illetően.

Romániában az agroökológia fogalma nem igazán ismert, emiatt sokszor pontatlanul értelmezett. Még a mezőgazdaságban, oktatásban vagy természetvédelemben dolgozók jelentős része is inkább a kifejezést alkotó két szó alapján következtet a jelentésére. Emiatt Románi-

ában az agroökológia kifejezés hallatán gyakran a biogazdálkodásra gondolnak vagy valami természetvédelmi szervezetre asszociálnak. Ez időnként még a szervezetek nevében is érzékelhető, például az Asociația Romano-Italiană AgriEcològica vagy az Agroecologia Egyesület egyaránt biogazdálkodással foglalkozik.

Itt érdemes megjegyezni, hogy a romániai magyar nyelv az ökológiai gazdálkodás kifejezést nem vagy alig használja, a biogazdálkodás az általánosan elterjedt kifejezés. Mivel ez az anyag elsősorban romániai használatra készült, ezért a tanulmány e magyar változatában a biogazdálkodás kifejezést is gyakran használjuk.

Fotó: Dobos Eszter

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

Az agroökológia fogalmát először a tudományos világ kezdte körvonalazni Romániában. Elsőként a Kolozsvári Egyetem Mezőgazdasági Intézetében kiadott könyvekben, publikációkban és oktatási anyagokban jelent meg 1977-ben, majd ezt követően Temesvár és Bukarest mezőgazdasági egyetemein. Gyakorlati jelentőségét nagyban növelte az agroökológiai körzetek kialakítása, ami 1984 és 2000 között zajlott le ([Moudry et al., 2018](#)).

Az agroökológia a hagyományos – iparosítást megelőző – mezőgazdaság idején az egyedüli lehetséges gyakorlat volt. Érdekes történelmi adottsága Romániának, hogy a hagyományos gazdálkodás számos eleme egészen a XXI. századig fennmaradt, nem is elhanyagolható nagyságrendben. Ennek oka, hogy a rendszerváltás után – 1990-től – a területeket privatizálták, újraalakultak a kis családi magángazdaságok. Így a román birtokszerkezet sajátosan alakult az Európai Közösségen belül, ugyanis a gazdaságok átlagos mérete itt a legkisebb: 3,65 hektár, szemben az EU-s 16,56 hektárral. Beszédes adat, hogy az ország lakossága az EU összlakosságának csupán 4%-a, ezzel szemben az unió összes mezőgazdasági egységének 29%-a, a mezőgazdaságban dolgozók 20%-a itt található ([Knowles, 2011](#)). A farmok 94,6%-a gazdasági teljesítmény tekintetében az EU-ban kiscgazdaságnak minősül (ugyanaz az érték az EU átlagában 67,6%) ([Eurostat, 2019](#)).

Az 1950-es évektől kezdődő erőszakos szocialista szövetkezetesítés eredményeként a környezetbarát, hagyományos paraszti gazdálkodást folytatók száma rövid idő alatt töredékére csökkent. Az 1990-es évek elején lezajlott privatizáció után az újraalakult kiscgazdaságok a saját tőke hiánya miatt meglehetősen környezetbarát módon működtek (egyszerűen nem volt pénzük vegyszerekre, és gyakran a gépesítés is elmaradt). Visszatért az állatokkal való földművelés is. Az ország egyes elzártaabb régióiban ez a helyzet még ma is fennáll, bár csak töredékes formában.

A fenti gazdálkodási gyakorlat környezetvédelmi szempontból kedvező, de gazdaságilag nem fenntartható. A globalizációs hatások következtében a profittermelés a gazdaságok elkerülhetetlen céljává vált, így napjainkban a farmok mérete növekszik és technológiájuk egyre intenzívebbé válik. E jelenleg zajló folyamat során a gazdaságok átlagos mérete még mindig kicsi, ugyanakkor a szántóföldi növénytermesztési gyakorlatban megjelent a gépesítés és az egyre fokozódó vegyszerhasználat, viszont a környezeti szempontból kedvező mozaikos birtokszerkezet – főleg a hegyvidékeken – továbbra is jellemző.

Megfigyelhető azonban az is, hogy a hagyományos gazdálkodást folytató generáció kezd kiöregedni a termelésből, és területeiket összebérlik vagy összevásárolják a tőkeerő-

Fotó: Dobos Eszter

sebb helyiek, illetve óriási területeket szereznek meg a belföldi és külföldi befektetők. Az agroökológia egyik élharcosa, az EcoRuralis Egyesület több tanulmányt is megjelentetett a romániai „földlenyúlások” (*land grabbing*) gyakorlatával kapcsolatban ([EcoRuralis](#)).

A kisparaszti gazdálkodás 1990 utáni visszatérésével párhuzamosan fokozatosan, de szórványosan kezdtek terjedni Romániában a modern értelemben vett agroökológiai kisgazdaságok és szervezetek. Ezek jellemzően nyugat-európai tapasztalatokat és kapcsolatrendszert felhasználva kezdtek paraszti vagy ökológiai gazdálkodásba. Egy részük nyugatról ihletődött román állampolgár, mások pedig főleg Nyugat-Európából ideköltözött külföldiek voltak. Ezek a személyek jellemzően városból költöztek ki, gyakran felsőfokú végzettséggel. Ők a gazdálkodás mellett igyekeztek az agroökológia szociális vonatkozásait is képviselni: képzéseket, bemutatókat tartottak, népszerűsítették az agroökológia szemléletét, megszervezték a közvetlen és/vagy közös termékértékesítést, valamint a kisgazdaságok érdekképviselését. Ezeknél a gazdálkodóknál jellemző a megélhetés mellett a természet-

védelem és a helyi közösségek fennmaradása iránti elkötelezettség. Ugyanakkor ez a mozgalom nem vált igazi tömegmozgalommá.

Érdeemes megkülönböztetni azt a folyamatot, amikor egy-egy érdekelt cég (pl. tejgyár) vagy egy elkötelezett helyi szervező (pl. Gyimesvölgyi Bioegyesület) a gazdák egy nagyobb csoportját segíti abban, hogy átálljanak a biogazdálkodásra. Ilyen esetekben a gazdák bio iránti elkötelezettsége kisebb, az átállást inkább a biotermelés után felvehető többlettámogatás és a magasabb áron (vagy éppen csak biztonságban) értékesíthető termék motiválja.

A kisgazdaságok elaprózottságuk és alacsony tőkeerejük miatt a nagy létszám ellenére sem képesek egységes és hatékony érdekérvényesítésre. Ugyanakkor mivel Románia lakosságának és területének jelentős részét teszik ki, a politika igyekszik időről időre számukra kedvező döntéseket hozni. Az ökológiailag hatékony kisgazdaságok megszűnését elsősorban a gazdasági hatékonyság, a csökkenő munkakerőlétszám, a fiatalok kivonulása a gazdálkodásból és a nagytőkés befektetők földvásárlásai kényszerítik ki.

Fotó: Ádám Gyula

AZ AGROÖKOLÓGIA KIEMELKEDŐ CÉLTERÜLETEI: AZ ERDÉLYI FÉLSZÁRAZ GYEPEK

Az elaprózott birtokméret egyik következménye az, hogy fennmaradt az ember és természet közötti harmonikus együttműködés, ami a fejlett világból mára gyakorlatilag eltűnt. A viszonylag elzárt hegyvidéki területeken jelentős hagyományos, a gazdálkodással összefüggő ökológiai tudás maradt fenn. Ennek fő oka, hogy a gazdálkodók a mai napig a természetben és azzal együttműködve művelik a területeiket ([Babai, Molnár, Molnár, 2014](#)).

Ezen a területen belül ki kell emelni a félszáraz gyepeken létrejött kaszálók biodiverzitását és az ahhoz kapcsolódó tájhasználatot. Romániának 33%-a gyepterület, amiből 3330 ezer ha kaszáló, 1531,4 ezer ha legelő, és ezek Európa legfajgazdagabb élőhelyei ([Knowles, 2011](#)). Az agroökológia lehetőségeit az is tükrözi, hogy az európai nomenklatúra szerint az ország területének több mint 20%-át magas természeti értékű területként kategorizálták. Az, hogy 25%-a Natura 2000 védelem alatt áll, a kötelező minimum, ám ismert, hogy az ország Európa egyik természeti hotspotja éppen azáltal, hogy a művelt területein (gyepek és erdők) található a természeti értékek nagy része.

Sőt, ezen túlmenően hangsúlyozni kell, hogy e természeti értékek jelentős része épp a gazdálkodás révén jött létre és maradt fenn. Összehasonlító tanulmányok igazolják, hogy a Kárpátok alacsonyabb területei és a hegység által körülölelt terület belsejében elhelyezkedő kaszálórétek Európa rekorderei a növényfajok száma alapján. Ezek közül is a legmagasabb értéket egy Kolozsvárhoz közeli kaszálórét tartja ([Roleče et al., 2014](#)), míg a Csíki-havasokban egy 4x4-es botanikai kvadrátban mért 81 növényfaj a harmadik legmagasabb érték Európában ([Babai, Molnár, Molnár, 2014: 35](#)). Ezen felül több kelet-közép-európai botanikai kvadrát világrekorder ([Wilson et al., 2012](#)). Mivel e kaszálók fennmaradását veszélyezteti azok felhagyása, így európai léptékben is az agroökológia egyik legfontosabb kihívása ezek megőrzése.

Meggyőződésünk, hogy Románia Európán belül az az ország, ahol a hagyományos ökológiai tudás, a hagyományos gazdálkodás és a modern agroökológiai elvek egymással való ötvözése még számos térségben megvalósítható lenne. Ahogy Molnár Zsolt akadémikus fogalmaz: „amikor itt természetvédelmi kezelésről beszélünk, ezt a (helyi) tudást nem hagyhatjuk figyelmen kívül” ([Hegyi kaszálók, 2016](#)).

Fotó: Rodics Gergely

INTÉZMÉNYI KÖRNYEZET

4.1. Minisztériumok

Az agroökológiát érintő legfontosabb szakpolitikai területek a mezőgazdaság, a környezetvédelem és az oktatás. Alább ezek csúcsintézményeit ismertetjük röviden.

Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium – *Ministerul Agriculturii și a Dezvoltării Rurale*

Az agroökológiához legszorosabban kötődő állami intézmény, ide kapcsolódó alárendelt szervezetei a következők:

- **Mezőgazdasági Intervenciós és Kifizetési Ügynökség – APIA:** Ezen az intézményen keresztül valósul meg a mezőgazdasági támogatások kifizetése, így például az agrárkörnyezet-védelmi csomagok és a biominősítéshez kötött támogatások.
- **Vidéki Beruházásokat Finanszírozó Ügynökség – AFIR:** Támogatásokat nyújt a vidéken megvalósuló beruházásokhoz.
- **Hegyvidéki Ügynökség – AZM:** A sajátosan hegyvidéki gazdálkodási módokat, mezőgazdasági termékek feldolgozását és értékesítését segíti, pályázati forrásokat biztosít e célokhoz.
- **Földügyi Ügynökség – ANIF:** Ellenőrzi a földhasználati gyakorlat megfelelését a környezetvédelmi előírásoknak.
- **Fajtaellenőrző és Nyilvántartó Intézet – ISTIS:** Ellenőrzi, regisztrálja és őrzi a romániai termesztett növényfajokat, köztük az őshonos és tájfajtákat is, segítve ezzel az agroökológia számára fontos szaporítóanyagok elérhetőségét.
- **Megyei Mezőgazdasági Igazgatóságok – DAJ:** Nyilvántartja az adott megye mezőgazdasági egységeit, képzéseket szervez mezőgazdasági, agroökológiai, biogazdálkodási témakörökben.

Környezeti, Vízügyi és Erdőügyi Minisztérium – *Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor*

A minisztérium egyik hatásköre a természetvédelmi területek ügykezelése, így a Natura 2000 területek is az ANANP (*Agenția Națională pentru Arie Naturale Protejate* – Védett Természeti Területek Nemzeti Ügynöksége) megyei szintre delegált intézményhálózatán

keresztül. A természetvédelmi oltalom alá tartozó fajok és élőhelyek jelentős része mezőgazdasági használatban van, így a két ágazat összefonódása magától értetődő.

Oktatási Minisztérium – *Ministerul Educației Nationale*

Elsősorban a közép- és felsőfokú agrárképzés, valamint a természetvédelmi képzések és a felnőttoktatás révén kapcsolódik a témához.

Agrártámogatások

A következőkben a részletek ismertetése nélkül bemutatjuk az agrártámogatási rendszer néhány olyan elemét, amelyek az agroökológia szempontjából kulcsfontosságúak. Tanulmányok igazolják, hogy e támogatások nélkül a természetbarát mezőgazdasági technikák mára nagyrészt eltűntek volna Romániából. E támogatások ösztönzik a természetkímélő mezőgazdasági gyakorlatokat. Az egységes területalapú támogatás (*Single Area Payment Scheme*) mellé kiegészítő támogatások igényelhetők a következő esetekben:

- Magas természeti értékű gyepek késői kaszálása – 142 EUR/ha/év
- Magas természeti értékű gyepek kézi vagy kisképi művelése – 21–100 EUR/ha/év
- Madár- és pillangóélőhelyek kíméletes művelése – 80–410 EUR/ha/év
- Minősített biogazdálkodás folytatása vagy átállási időszak – 39–620 EUR/ha/év
- Szántóföldek zöldítése a téli hónapokra – 128 EUR/ha/év

Egy biominősítés alatt álló magas természeti értékű gyepek esetében, például ha legelőként van hasznosítva, az igényelhető támogatás összértéke meghaladja a hektáronkénti 450 eurót.

Itt érdemes megemlíteni, hogy az agroökológia gondolata közel áll az egyik legbefolyásosabb román politikushoz, Dacian Cioloșhoz. Mezőgazdasági végzettséggel és számos agroökológiai szemléletű projekttel a háta mögött lett román mezőgazdasági miniszter, majd 2010 és 2014 között az Európai Bizottság mezőgazdasági és vidékfejlesztési biztosa, 2015 és 2017 januárja között pedig Románia miniszterelnöke.

4.2. Nemzetközi egyezmények, ENSZ

Az alábbiakban felsoroljuk azokat a nemzetközi agroökológiai vonatkozású egyezményeket, amelyekben Románia részt vesz.

A [párizsi éghajlatvédelmi egyezmény](#) az Egyesült Nemzetek Éghajlatváltozási Keretegyezménye (UNFCCC) tagjai által kötött egyezmény, amely az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának mérséklésével, a globális felmelegedéshez történő alkalmazkodással, valamint annak pénzügyi kérdéseivel foglalkozik a 2020-as évtől. Románia 2016. április 22-én írta alá, majd 2017. június 1-jén iktatta törvénybe.

Rómában, 2004. június 4-én írták alá azt a FAO-egyezményt, amely [Az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról](#) szól.

A Biológiai Sokféleség Egyezményt Rio de Janeiróban írták alá a részes felek, Románia 1994-ben ratifikálta. Az ország az azóta létrejött újabb jegyzőkönyveknek is részese. 1996-ban a részes felek a mezőgazdasági biológiai sokféleséggel kapcsolatos többéves munkaprogramot hoztak létre (III/11. határozat). A programot 2000-ben a Részes felek konferenciájának 5. találkozásán dolgozták ki. A felek konferenciájának kérésére a FAO titkársága felmérte az agro-biodiverzitással kapcsolatos folyamatban lévő tevékenységeket és meglévő eszközöket, melyeket egy [tanulmányban foglalt össze](#).

Az [Európai Táj Egyezményt](#) 2000-ben Firenzében írták alá a részes felek. Románia 2002-ben ratifikálta és 2004-ben helyezte hatályba. Az aláíró államok vállalják, hogy a táj értékeit integrálják a regionális és települési fejlesztési terveikbe, illetve a kulturális, környezeti, mezőgazdasági, társadalmi és gazdasági politikákba.

A [Kárpátok Egyezményt](#) 2003-ban létrehozó országok Románia mellett Magyarország, Csehország, Ukrajna, Szlovákia, Lengyelország és Szerbia. Az aláírók célkitűzése, hogy megőrizték a Kárpátok természeti kincseit és segítsék a fenntartható gazdálkodást. Miután a térség ökológiai értékei nagyrészt mező- és

erdőgazdasági területen vannak, így a tervezett intézkedések jelentős része érinti a mezőgazdaság és az ökológia határterületeit.

Románia az [Aarhusi Egyezményt](#) 1998. június 25-én írta alá, majd törvénybe is iktatta 2000. május 10-én. Az egyezmény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáféréstől, a nyilvánosság döntéshozatalban való részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szól.

Ebben a felsorolásban kívánjuk megemlíteni, hogy a FAO (az ENSZ által létrehozott Élelmezési és Mezőgazdasági Világszervezet), melynek Románia is tagja, számos ponton kapcsolódik az agroökológia témájához. Ezek közül kiemeljük az online elérhető [„Agroecology Knowledge Hub”](#)-ot (Agroökológiai Tudásbázis), amely az agroökológiával kapcsolatos hatalmas adatbázis tanulmányokkal, jogszabályi anyagokkal, kapcsolatépítési lehetőséggel.

Emellett említésre méltó a FAO [„Family Farming Knowledge Platform”](#)-ja (Családi Gazdálkodás Tudásbázis). Számos önálló témája között Románia szempontjából releváns az Agroökológia, a Hegyvidéki gazdálkodás és a Pásztorkodó állattartás, valamint a Közösség által támogatott mezőgazdaság.

Az UNESCO (az Egyesült Nemzetek Nevelési, Tudományos és Kulturális Szervezete) világörökségek listáján szerepel [„Erődtemplommal rendelkező erdélyi falvak”](#): hat száz és egy magyar alapítású falu. A védett érték leírásában az erődtemplomok mellett hangsúlyt kap a középkortól napjainkig fennmaradt sajátos kultúrtáj, az eredeti (magyar, illetve 1990 után a térségből elmenekült százsz) lakosság földhasználati rendszere és a családi gazdaságok.

Szaktanácsadás

4.3.

Romániában az agrár-szaktanácsadási rendszer viszonylag kialakulatlan. Az állami szaktanácsadás jelenleg a megyei mezőgazdasági igazgatóságokhoz tartozik, de a folyamatos kormányváltások során ez időnként megváltozik, illetve még gyakrabban tervezik átalakítását. A jelenlegi rendszerben ezt a tanácsadást jellemzően csoportos tájékoztatók, oktatások

keretében valósítják meg. Egyéni, gazdaságra szabott tanácsadás nem jellemző. A kutatóintézetek inkább a nagyobb mezőgazdasági szereplőket képesek kiszolgálni, a kis, agroökológiailag fontos gazdaságok számára ezek elzárt elefántcsonttoronynak számítanak. Minimális számban vannak piaci szaktanácsadók, ezek is sok esetben nagy vállalatok (pl. növényvédőszer-gyártók) alkalmazottai. Romániában az Európai Unió gazdatanácsadási rendszeréhez (*Farm Advisory System*) elérhető pénzügyi támogatási rendszert nem indították el, az a gazdák számára nem érhető el.

A biogazdálkodással kapcsolatos szaktanácsadásban szerepet kapnak a megyei mezőgazdasági hivatalok (DAJ) és különböző egyesületek, cégek. Ezt a tevékenységüket a Munkaügyi Minisztérium (*Ministerul Muncii*) és a [Nemzeti Képzési Hatóság](#) (*Autoritatea Nationala Pentru Calificarii*) engedélyezi.

4.4. Kutatóintézetek

A következőkben felsoroljuk az agroökológiai szempontból fontosabb mezőgazdasági kutatóintézeteket. Ismereteink szerint a célzottan agroökológiai kutatások száma csekély.

Romániai Permakultúra Intézet – [Institutul de Permacultură din România](#)

A romániai permakultúra gyakorlatát segítő hálózat foglalkozik kutatással, oktatással, szaktanácsadással, valamint más olyan projektek megvalósításával, amelyek pozitív hatással vannak a környezetre és a társadalomra.

Növényvédelmi Kutatás-fejlesztési Intézet – [Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Protecția Plantelor](#)

Növényvédelmi hatóanyagok és módszerek kutatását és értékelését végzi, tanácsadási szolgáltatásokat is nyújt, kiadványokat szerkeszt és konferenciákat szervez. Biológiai növényvédelemmel és fenntartható módszerekkel is foglalkozik.

Nemzeti Mezőgazdasági Kutatási és Fejlesztési Intézet, Fundulea – [Institutul Național de Cercetare și dezvoltare Agricolă, Fundulea](#)

Tevékenységei között szerepel vetőmagok és szaporítóanyagok nemesítése, értékesítése, technológiák kidolgozása, a kutatási eredmények közvetítése a mezőgazdasági termelők felé. Egyik projektjük például olyan szárazságtűrő napraforgófajta nemesítését és népszerűsítését célozta, amely az ökológiai gazdálkodásban is alkalmazható.

Gyepgazdálkodási Kutatás-fejlesztési Intézet, Brassó – [Institutul de Cercetare-Dezvoltare pentru Pajiști, Brașov](#)

Tudományos kutatásokat és fejlesztéseket folytat a gyepeket illetően, valamint részt vesz fejlesztési stratégiák kidolgozásában. Folyamatosan vizsgálja a gyepterületek őshonos fajösszetételét, hozzájárulva a gyepek minél hatékonyabb kihasználásához az új mezőgazdasági kihívások tükrében.

Gyümölcsstermesztési kutatóintézetek (Konstanca, Băneasa, Mărcineni, Pitești, Beszterce és Jászvásár)

Fajtanemesítéssel és szaporítóanyag-előállítással foglalkoznak.

További nemesítőközpontok:

- Vidrai Zöldség- és Virágnemesítési Intézet – Institutul de legumicultură și Floricultură Vidra
- Bákói Zöldségstermesztési Kutatás-fejlesztési Állomás – Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare pentru legumicultură Bacău
- Buzăui Zöldségstermesztési Kutatás-fejlesztési Állomás – Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare pentru legumicultură Buzău
- Secuieni Mezőgazdasági Kutatás-fejlesztési Állomás – Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare Agricolă Secuieni.
- Tordai Mezőgazdasági Kutatás-fejlesztési Állomás – Stațiunea de Cercetare-Dezvoltare Agricolă Turda.

Élelmiszertermelés Ökológiai Alapjai Intézet – [Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Bioresurse Alimentare \(IBA\)](#)

Célja az életminőség javítása a romániai élelmiszerlánc szereplőinek folyamatos bővítése (termelői és a fogyasztói oldalon), kutatás, képzés és tájékoztatás révén.

4.5. Oktatás

A romániai felsőoktatásban – talán kicsit meglepő módon – az agroökológia nagyon sok képzési programban megjelenik. Az összes mezőgazdasági egyetem indít szakot az agroökológia tárgykörét érintő valamilyen témában „agroökológia”, „ökológiai mezőgazdaság”, „organikus mezőgazdaság” vagy hasonló címmel. Ezek a képzések lehetnek alap- vagy mesterképzések. Ezekon kívül több más egyetem kínálatában is megjelennek a témához kapcsolható szakok. Egyes esetekben nem önálló szakként oktatják, hanem az általános agronómia vagy kertészeti szakokon belül találhatók kurzusok az agroökológia tárgyköréből.

A középiskolai oktatás szintjén vannak mezőgazdasági szaklíceumok, amelyek ökológiai mezőgazdasági technikusokat képeznek. Ilyenek például a Besztercei Mezőgazdasági Iskolaközpont (Grupul Scolar Agricol Bistrita) vagy a Murgeni Mezőgazdasági Iskolaközpont (Grupul Scolar Agricol din Murgeni) és más szaklíceumok.

Sajátos kínálati elem a magyarországi Szent István Egyetem ökológiai gazdálkodó képzése, amelyet Csíkszeredában egyéves felnőttképzési programként bonyolít az egyetem helyi alapítványa. Az 1. táblázatban áttekintjük azokat a felsőoktatási programokat, amelyeknek része az agroökológia.

1. táblázat: **Agroökológia a román felsőoktatásban**

Képzés címe	Szint	Oktatott témák
Bukaresti Agronómiai és Állatorvosi Egyetem Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară București		
Agronómia	BSc	Biológiai növényvédelem Ökológiai mezőgazdaság Környezetvédelem és fenntartható mezőgazdaság
Kertészet	BSc	Biológiai növényvédelem
Környezetvédelmi mezőgazdasági mérnök	BSc	Vízi és szárazföldi ökoszisztémák védelme
Fenntartható mezőgazdaság	MSc	
Agroökoszisztémák védelme és növényegészségügyi szakértő	MSc	
A biodiverzitás-megőrzés menedzsmentje	MSc	
Ökológiai kertészet	MSc	
Kolozsvári Agronómiai és Állatorvosi Egyetem Universitatea de științe Agronomice și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca		
Agronómia	BSc	Agroökológia A biodiverzitás megőrzése
Hegyvidéki térségek fejlesztése	BSc	Agroökológia
Organikus mezőgazdaság	MSc	A tárgyak széles spektruma
Természeti erőforrások és hegyvidéki agroturisztikai menedzser	MSc	Ökológiai termelési rendszerek Táj és biodiverzitás
Mezőgazdaság, klímaváltozás és élelmiszer-biztonság	MSc	Agroökológia Ökológiai mezőgazdaság
Konstancai OVIDIUS Egyetem Universitatea OVIDIUS din Constanta		
Ökológiai mezőgazdaság	MSc	A tárgyak széles spektruma
„Ion Ionescu de la Brad” Mezőgazdasági és Állatorvosi Egyetem, Jászvásár Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară „Ion Ionescu de la Brad” Iași		
Ökológiai mezőgazdasági technológiák	MSc	A tárgyak széles spektruma
Ökológiai kertészet	MSc	A tárgyak széles spektruma

Képzés címe	Szint	Oktatott témák
Bánati Mezőgazdasági és Állatorvosi Egyetem, Temesvár Universitatea de Științe Agricole și Medicină a Banatului Timișoara		
Agronómia	BSc	Ökológiai mezőgazdaság Agro-biodiverzitás
Ökológiai mezőgazdaság	MSc	A tárgyak széles spektruma
Szántóföldi kultúrák fenntartható technológiái	MSc	Fenntartható takarmánytermesztés Fenntartható fűszer- és gyógynövény-termesztés Alternatív mezőgazdasági rendszerek
Mezőgazdasági területek fenntartható használata	MSc	
Craiovai Egyetem Universitatea Din Craiova		
Környezetvédelem a mezőgazdaságban	MSc	
Brassói Transilvania Egyetem Universitatea Transilvania Brașov		
Mezőgazdasági és élelmiszeripari öko-biotechnológiák	MSc	Környezetvédelem a mezőgazdaságban és az élelmiszeripari létesítményekben
Nagyváradai Egyetem Universitatea din Oradea		
Agronómia	BSc	Öko-mezőgazdaság (<i>ecoagricultura</i>)
Kertészet	BSc	Öko-mezőgazdaság (<i>ecoagricultura</i>)
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem		
Agrármérnök (Sepsiszentgyörgy)	BSc	
Tájépítészet (Marosvásárhely)	BSc	
Növényorvos	MSc	Biológiai növényvédelem
Szent István Egyetem, a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítványon keresztül		
Ökológiai gazdálkodó	felnett-képzés	A tárgyak széles spektruma

Forrás: felsőoktatási intézmények adatai alapján saját gyűjtés

AZ ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁS (BIOGAZDÁLKODÁS)

A biogazdálkodás az agroökológia szakágai közül a legáltalánosabban ismert, az állami intézményrendszer által is szabályozott, ellenőrzött terület Romániában. Emiatt önálló fejezetben ismertetünk néhány alapvető információt az ágazatról. A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium statisztikai adatait használtuk, ám ezek rendelkezésre állása nem egységes, emiatt nem tudunk minden adatot azonos évekre megadni. Mindig a legfrissebb elérhető adatokat ismertetjük.

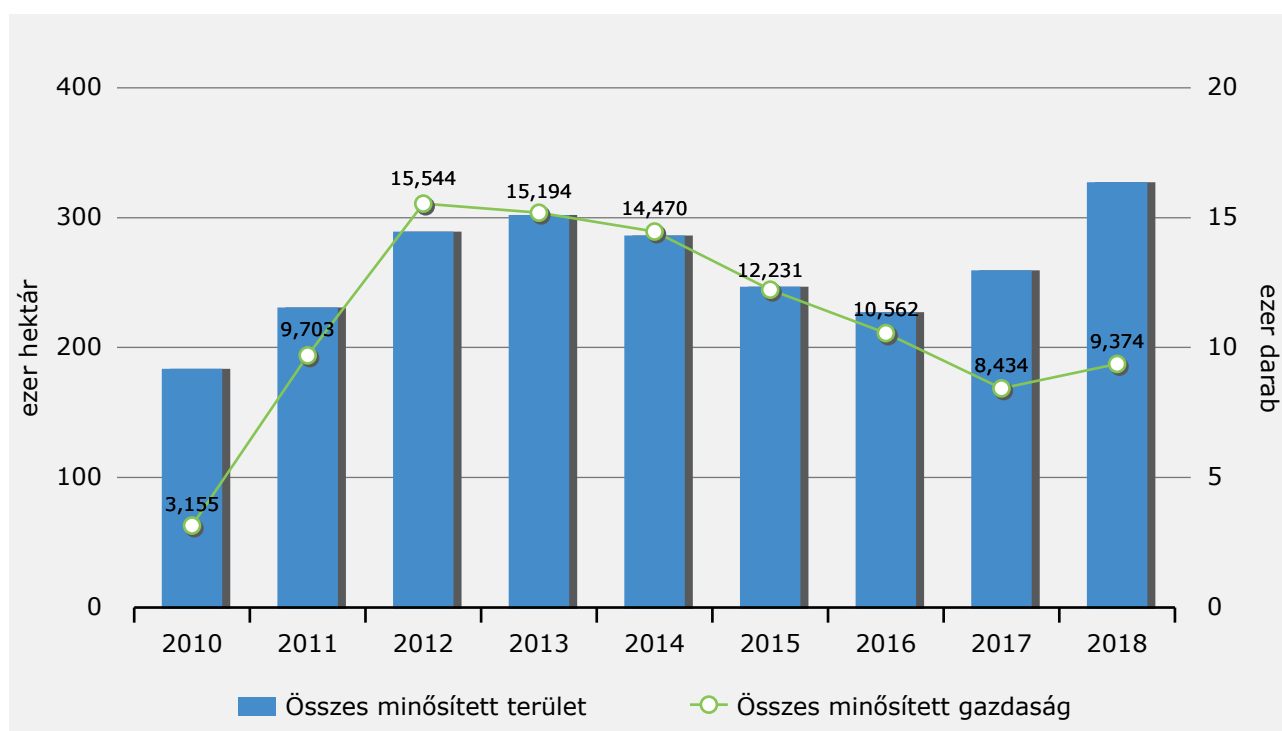
Romániában az engedélyezett biogazdaságok 2010-től kezdődően jelentek meg, az első minősítő szervezet elindulásával. Számuk és az általuk művelt területek nagysága komoly fluktuáción ment keresztül az elmúlt 10 évben. A növekedés részben a tanúsított biogazdálkodás után lehívható EU-s támogatások és a remélt magasabb értékesítési árak okozta lelkesedéssel, a csökkenés pedig a piaci lehetőségek elmaradása vagy megszűnése miatti visszalépésekkel függ össze.

Jellemző volt, hogy az ország különböző pontjain egy cég vagy valamilyen civil, illetve önkormányzati kezdeményezés hatására történt egy-egy tömeges, szervezett átállás, majd a következő években megindult a lemorzsoló-

dás. E lemorzsolódás inkább a kisebb gazdaságokat érintette: 2013-hoz viszonyítva 2018-ra a gazdaságok száma közel megfeleződött, míg az általuk megművelt terület nagysága alig változott. Mindez azt mutatja, hogy Romániában a biogazdaságok átlagos méretének növekedése zajlik (1. ábra).

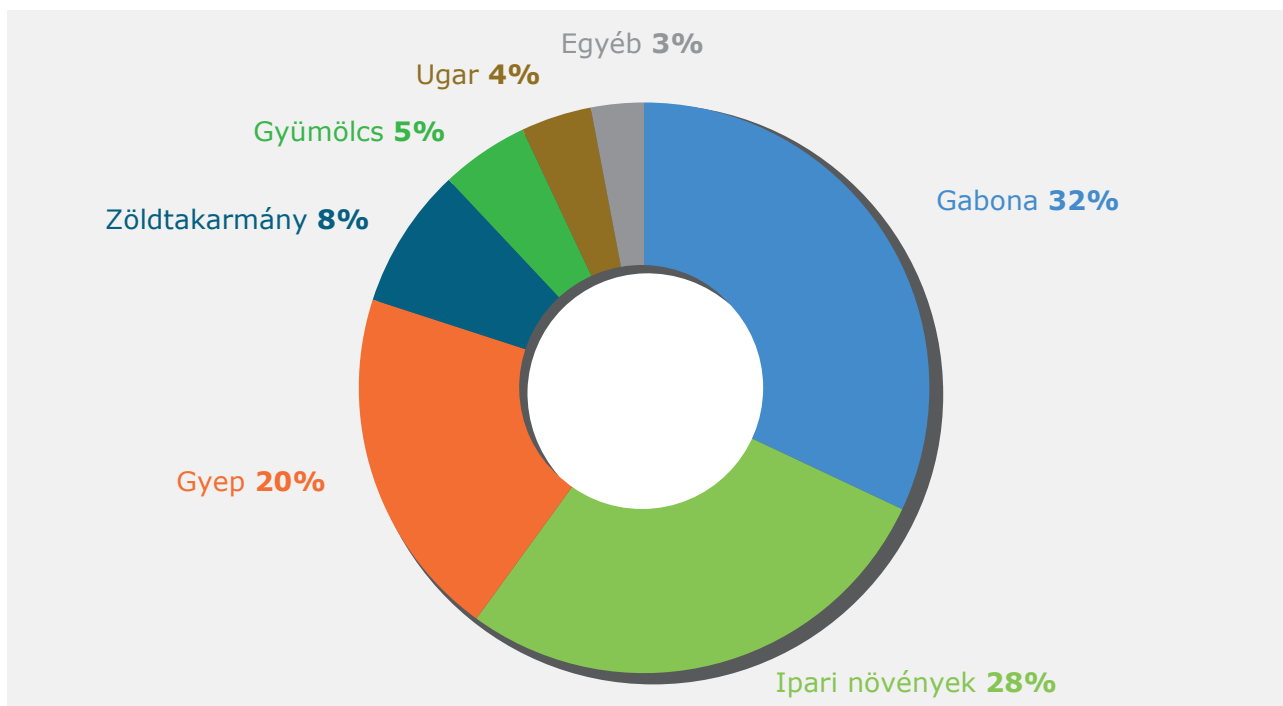
A biogazdaságok méret szerinti megoszlása 2017-ben a következők szerint alakult: 57% volt 5 ha alatti, míg csupán 3% 100 ha fölötti, ezek közül 4 db 2500–5000 ha közötti méretű volt. A romániai biotermékek 40%-a belső piacon került értékesítésre 2018-ban, 60%-a pedig külföldön, főként az Európai Unió tagállamaiban. A legnagyobb felvevőpiac Olaszország, ahova az összes biotermék 31%-a került, ezt követi Németország 13,5%-kal. A különböző termesztett kultúrák arányait a 2. ábra szemlélteti.

Az állattartásra vonatkozó adatsorok sajnos csak 2016-ig állnak rendelkezésre (3. ábra). Ezek alapján a minősített állatállomány nagysága jelentősen visszaesett. Ez az adatsor így megtévesztő lehet, mivel az 1. ábra alapján éppen 2017–2018-ban volt egy jelentős trendforduló a területek nagyságát és a gazdaságok számát illetően.

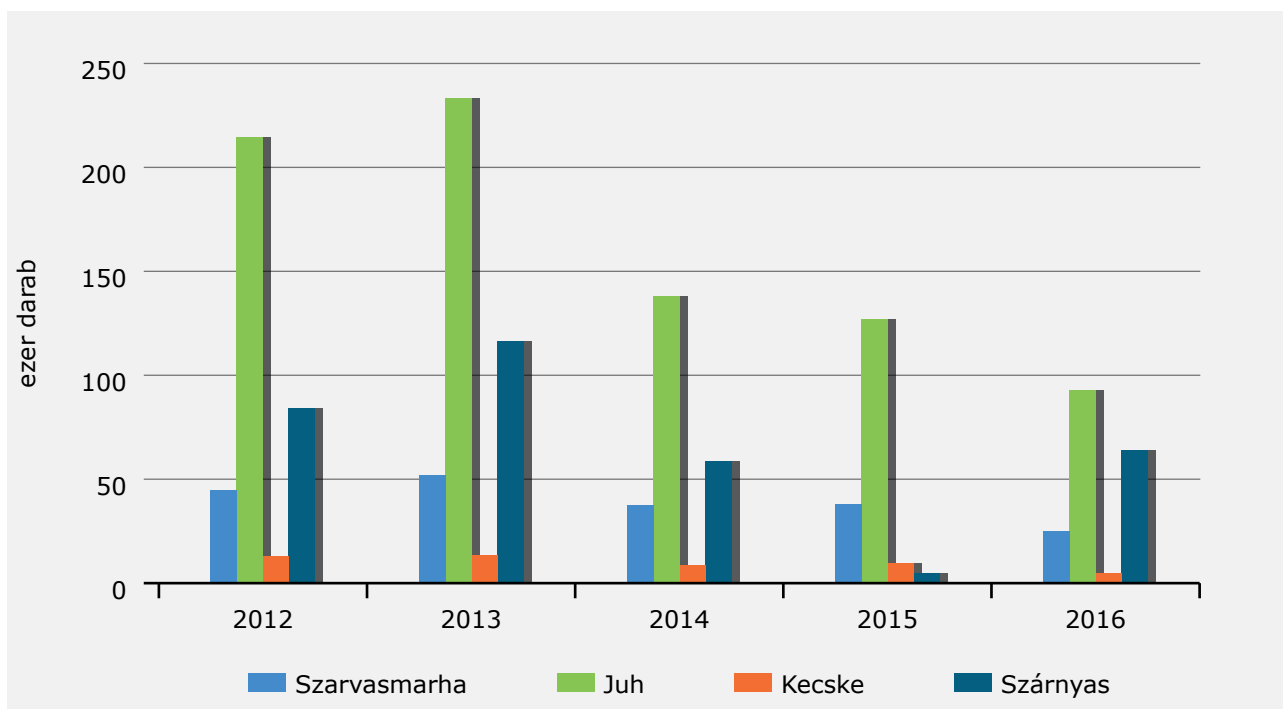
1. ábra: **A minősített területek nagysága és az ökológiai gazdaságok száma**

Forrás: [Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium](#)

2. ábra: **Minősített ökológiai rendszerben termelt kultúrák 2018-ban**

Forrás: [Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium](#)

3. ábra: **A minősített ökológiai állattartás állatállományának alakulása, 2012–2016**

Forrás: [Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium](#)

Romániában a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium és alárendelt intézményeinek hatáskörébe tartozik a biogazdálkodás segítésének intézményi szinten való megszervezése és a törvényes feltételek betartásának ellenőrzése. A minősítő szervezetek engedélyezését a Minisztérium a Romániai Akkreditációs Egyesületen (RENAR) keresztül végzi. Jelenleg 13 ilyen engedélyezett cég működik az országban (2. táblázat).

Ezek a szervezetek számos esetben külföldi segítséggel alakultak, sokszor más országokban alapított minősítő szervezetek leányvállalataiként jöttek létre. Az első ilyen szervezet az Ecoinspect SRL volt, amely a magyarországi

Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. segítségével indult 2000-ben. E sajátos felügyeleti helyzet miatt egyfelől minden minősítő szervezetnek szüksége van RENAR-engedélyre és emellett a leányvállalatok az anyacégtól is kapnak egy engedélyt, amely feljogosítja őket a névhasználatra, egyúttal az adott cég által előírt minőségi sztenderdeknek is meg kell felelniük.

Biogazdálkodással kapcsolatos kutatásokat a Nemzeti Mezőgazdasági Kutatási és Fejlesztési Intézet (Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Agricolă Fundulea), valamint több állami kutatóintézet végez, ezeket a 4.4 fejezetben mutattuk be.

2. táblázat: **A biominősítő szervezetek Romániában (2020. február)**

	Ország	Minősítő szervezet	Engedélyező szervezet
1	RO	S.C. ECOINSPECT SRL	RENAR
2	RO	S.C. ECOCERT SRL	RENAR
3	RO	CERTROM SRL	RENAR
4	RO	S.C. ECOROISCERT SRL	RENAR
5	RO	MIȘCAREA ROMÂNĂ PENTRU CALITATE	RENAR
6	RO	BIOCERT TRADIȚIONAL SRL	RENAR
7	RO	SC SRAC CERT SRL	RENAR
8	DE	AGRECO R.F. GÖDERZ GMBH GERMANIA-SUC. ROMÂNIA	AGRECO R.F. GÖDEZ GMBH
9	DE	CERES ORGANIC CERT SRL	DAKKS
10	IT	BIOS S.R.L. ITALIA - SUCURSALA ROMÂNIA	ACCREDIA
11	IT	BIOAGRICERT ITALIA SRL – SUCURSALA ROMÂNIA	ACCREDIA
12	AT	AUSTRIA BIO GARANTIE GMBH ENZERSFELD SUC. BUCUREȘTI	AUSTRIA BIO GARANTIE GmbH
13	AT	SC TÜV AUSTRIA ROMÂNIA SRL	RENAR

Forrás: [Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium](#)

CIVIL SZERVEZETEK, CIVIL HÁLÓZATOK

Ebben a fejezetben azokat a civil szervezeteket tekintjük át, amelyek az agroökológia területén fejtik ki tevékenységüket. Bemutattunk közelebbről néhány olyan szervezetet, amelyek ezen a téren kimagasló teljesítményt nyújtanak, majd táblázatos formában felsorolunk 35 további szervezetet, amelyek ezen a téren jelenleg vagy a közelmúltban fejtettek ki tevékenységet. Fontos hangsúlyozni, hogy a szervezetek valós száma ennél is nagyobb.

EcoRuralis – A kolozsvári székhelyű civil szervezetet 2009-ben alapították, tagjai kis biogazdaságok és a velük kapcsolatban álló fogyasztók. Céljuk a hagyományos paraszti gazdálkodás segítése Romániában, elsősorban az agroökológia és az élelmiszer-önellátás szellemében. Munkájuk kiterjed a hagyományos vetőmagok termesztésére és cseréjére, a *land grabbing* („földlenyúlások”) dokumentálására és elemzésére, a GM-növények romániai engedélyeztetésének és Natura 2000 területeken való termesztésének megakadályozására, részt vesznek a kisgazdák agroökológiai oktatásában, szervezésében, jogvédelmében és a WWOOF mozgalom romániai népszerűsítésében.

ALPA – *Acces La Pamant pentru Agroecologie* (Termőföld biztosítása agroökológiai gazdaságoknak) – A szervezet célja, hogy olyan, elsősorban új kisgazdaságok számára segítse a termőföldre jutást, amelyek elkötelezik magukat az agroökológia elvei mellett. Létrejött az EcoRuralis földjogi munkacsoportjának eredménye, munkájukat folyamatosan segíti a

[European Access to Land Network](#) és az osztrák székhelyű Ashoka vezetőképző program.

ASAT – *Asociația pentru Susținerea Agriculturii Țărănești* (Egyesület a Paraszti Gazdálkodás Fenntartásáért) – Egy olyan kezdeményezés, amely az agroökológiai alapelvek mentén kistermelők és fogyasztók között teremt közvetlen termelési-értékesítési kapcsolatot. A működés nagyrészt önkéntes alapon történik. Elveik a Közösség Által Támogatott Mezőgazdaság Európai Kartáján alapulnak, és a szervezet tagja a román „*Agroecologia*” hálózathoz. Jelenleg hat város körzetében működnek: Arad, Bukarest, Kolozsvár, Nagyszeben, Székelyudvarhely és Temesvár.

WWOOF Romania – A WWOOF egy nemzetközi biofarmhálózat, ahol önkéntesként lehet segíteni és ezáltal megtapasztalni, hogy milyen falun élni és mezőgazdasági munkát végezni. A segítségért cserébe az étkezést és a szállást a fogadó farmok biztosítják. Romániai szervezését a fent bemutatott EcoRuralis végzi.

A 3. táblázatban lévő lista tartalmazza azokat a fent be nem mutatott civil szervezeteket, amelyeket a biogazdálkodás és agroökológia területén jegyeztek be Romániában. E tanulmány lehetőségeit meghaladja, hogy ezeket bemutassuk, de annyit érdemes megjegyezni, hogy több olyan is van közöttük, amelyeket régebben hoztak létre és mára ugyan még nem szűntek meg, de működésük minimálisra csökkent vagy teljesen elhalt.

3. táblázat: **Agroökológiai civil szervezetek Romániában**

	Angol név	Román név
1.	National Federation of Organic Agriculture	Federația Națională de Agricultură Ecologică
2.	Professional Organization „Agroecology”	Organizația profesională „Agroecologia”
3.	Association of Bio-farmers in Romania, „BIOTERRA”	Asociația bioagricultorilor din România „BIOTERRA”
4.	Romanian Association for Sustainable Agriculture	Asociația Română pentru Agricultură Durabilă
5.	Association of Operators in Organic Farming BIO ROMANIA	Asociația operatorilor din agricultura ecologica BIO ROMANIA
6.	Association of Bioaviculturists of Romania – BIOAVIROM	Asociația Bioavicultorilor din România – BIOAVIROM
7.	Society for Organic Agriculture	Societatea pentru o Agricultură Ecologică
8.	Association for Environmental Protection and Organic Agriculture „TER”	Asociația de Protecția mediului și agricultură ecologică „TER”
9.	„Mother Earth” Foundation	Fundația „Mama Terra”
10.	National Association of Agricultural Consultants	Asociația Națională a Consultanților din Agricultură
11.	Academic Foundation for Rural Progress „TERRA NOSTRA”	Fundația Academică pentru Progres Rural „TERRA NOSTRA”
12.	The Ecological Society of Maramures	Societatea ecologistă din Maramureș
13.	The Ecological Collaboration Group of Bukovina	Grupul Ecologic de Colaborare Bucovina
14.	„Avram Iancu” Company	Societatea „Avram Iancu”
15.	Foundation „Operation of Romanian Villages”	Fundația Operațiunea satelor Românești
16.	The Transylvania Ecological Club	Clubul Ecologic Transilvania
17.	Rurala Romania Foundation	Fundația Rurala România
18.	Bioclub Cluj	Bioclub Cluj
19.	Biodynamic Gardeners Group	Grupul Grădinarilor Biodinamici
20.	Romanian Association of Applied Bioagriculture	Asociația Romana de Bioagricultura Aplicată
21.	Galati Ecological Consulting Center	Centrul de Consultanță Ecologică Galați
22.	The Association for the Protection of the Environment and Nature	Asociația pentru Protecția Mediului și a Naturii
23.	Foundation „Divers Eco”	Fundația „Divers Eco”
24.	Foundation „Noema Consulting”	Fundația „Noema Consulting”
25.	Albina Association	Asociația Albina
26.	Association for Environmental Protection and Resource Conservation	Asociația pentru Protecția Mediului și Prezervarea Resurselor
27.	The Association „Terra Verde”	Asociația „Terra Verde”
29.	Roman-Italian Agri-Ecological Association	Asociația Romano-Italiana AgriEcològica
30.	Romanian Association of Applied Bioagriculture – Ecological Family Farm	Asociația Romana De Bioagricultura Aplicativa – Ferma Ecologica Familiala
31.	EcoLogic Association	Asociația EcoLogic
32.	Association of Organic Farmers in Moldova, „BIOMOLD”	Asociația Bioagricultorilor din Moldova „BIOMOLD”
33.	Pogány-havas Regional Association	Asociația Microregionala Pogány-havas
34.	Agri-Cultura-Natura Transylvaniae Association	Asociația Agri-Cultura-Natura Transylvaniae Egyesület
35.	ADEPT Foundation	Fundația ADEPT

Forrás: a [Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium](#), valamint a szervezetek saját honlapjai alapján saját gyűjtés

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Babai, D., Molnár, Á. & Molnár, Zs. (2014): „*Ahogy gondozza, úgy veszi hasznát*” hagyományos ökológiai tudás és gazdálkodás Gyimesben. Budapest, Vácrátót: MTA Bölcsészstudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet és MTA Ökológiai Kutatóközpont Ökológiai és Botanikai Intézet. URL: https://www.okologia.mta.hu/sites/default/files/2014_Gyimes-TEK_Babai-Molnar-Molnar_konyv-book_2014_kicsi%20%281%29.pdf
- Knowles, B. (2011): Mountain Hay Meadows: the Romanian Context and the Effects of Policy on High Nature Value Farming. In: Mountain hay meadows – hotspots of biodiversity and traditional culture. London: Society of Biology. URL: https://www.mountainhaymeadows.eu/online_publication/02-mountain-hay-meadows-the-romanian-context-and-the-effects-of-policy-on-high-nature-value-farming.html
- Demeter, L. & Juhász, Á. (2016): Hegyi kaszálók – a biodiverzitás forró pontjai. Dokumentumfilm. Csíksomlyó, Románia: Pogány-havas Regional Association. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-smrb-OOSkI>
- Eurostat Statistical Books (2019): Agriculture, forestry and fishery statistics. Luxembourg: Publications Office of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10317767/KS-FK-19-001-EN-N.pdf/742d3fd2-961e-68c1-47d0-11cf30b11489?fbclid=IwAR3Tk-xuOZIB8fyyCM2BMQuDkGysdhy7wphAuMU7D-kYeyHs79ThzkzGn5DeM>
- Moudrý, J. Jr., Bernas, J., Moudrý, J. sr., Konvalina, P., Ujj, A., Manolov, I., Stoeva, A., Rembialkowska, E., Stalenga, J., Toncea, I., Fitiu, A., Bucur, D., Lacko-Bartošová, M. @ Macák, M. (2018): Agroecology Development in Eastern Europe – Cases in Czech Republic, Bulgaria, Hungary, Poland, Romania, and Slovakia. Sustainability 2018, 10, 1311; URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/5/1311>
- Roleče, J., Čornej, I. I. & Tokarjuk, A. I. (2014): Understanding the extreme species richness of semi-dry grasslands in east-central Europe: a comparative approach. Preslia, The Journal of the Czech Botanical Society, 86: 13–34. URL: https://www.researchgate.net/profile/Jan_Rolecek/publication/286156083_Understanding_the_extreme_species_richness_of_semi-dry_grasslands_in_east-central_Europe_A_comparative_approach/links/5d553445a6fdccb7dc3cb5b3/Understanding-the-extreme-species-richness-of-semi-dry-grasslands-in-east-central-Europe-A-comparative-approach.pdf
- Wilson, J. B., Peet, R. K., Dengler, J. & Pärtel, M. (2012): Plant species richness: the world records. Journal of Vegetation Science, 23: 796–802. URL: <http://labs.bio.unc.edu/Peet/pubs/JVS2012.pdf>

NEMZETKÖZI EGYEZMÉNYEK

Párizsi Éghajlatvédelmi Egyezmény

<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>

FAO Egyezmény az élelmezési és mezőgazdasági célú növényi génforrásokról

<http://www.fao.org/plant-treaty/en/>

Biológiai Sokféleség Egyezmény összefoglaló tanulmány

<https://www.cbd.int/doc/meetings/sbstta/sbstta-05/information/sbstta-05-inf-10-en.pdf>

Európai Táj Egyezmény

<https://www.coe.int/en/web/landscape>

Kárpátok Egyezmény

<http://www.carpathianconvention.org/>

Aarhusi Egyezmény

<https://ec.europa.eu/environment/aarhus/>

FAO Agroecology Knowledge Hub

<http://www.fao.org/agroecology/overview/en/>

FAO Family Farming Knowledge Platform

<http://www.fao.org/family-farming/home/en/>

UNESCO Világörökség: „Erődtemplommal rendelkező erdélyi falvak”

<http://whc.unesco.org/en/list/596>

More about the project at:

www.traece.eu